

Добрянська Н. В.

Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського

РИНОК ПРИРОДНОГО ГАЗУ В УКРАЇНІ: АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ

У статті здійснено вивчення окремих адміністративно-правових механізмів функціонування ринку природного газу, що є важливим не лише з точки зору забезпечення енергетичної стабільності держави, але й для формування ефективної моделі взаємодії між державою, бізнесом та споживачами. Спираючись на науковий аналіз з'ясовано деякі аспекти, що спрямовані на сприяння розвитку правового регулювання у цій сфері, що відповідає сучасним викликам та потребам українського суспільства. Розглянуто законодавчу базу, роль органів державної влади у регулюванні ринку природного газу, а також вплив міжнародних стандартів на національне правове поле. Вказано, що адміністративно-правове забезпечення функціонування ринку природного газу в Україні є ключовим фактором для його стабільного розвитку та інтеграції до європейського енергетичного простору. Констатовано, що ефективне регулювання сприяє захисту прав споживачів, стимулюванню конкуренції та залученню інвестицій у модернізацію інфраструктури.

Підкреслено, що адміністративно-правове забезпечення цього сегмента економіки відіграє важливу роль у формуванні прозорих, ефективних і конкурентоспроможних умов для його функціонування. Зокрема, варто підкреслити, що адміністративно-правове регулювання ринку природного газу в Україні спрямоване на забезпечення балансу між інтересами держави, споживачів і суб'єктів господарювання. Належне правове забезпечення дозволяє уникати монополізації, стимулювати конкуренцію та захищати права споживачів. Водночас, воно створює механізми контролю за діяльністю постачальників та операторів газотранспортної системи.

Зазначено, що ефективне функціонування ринку природного газу потребує покращення механізмів ліцензування, достатньої деталізації процедур контролю за діяльністю учасників ринку, а також належної гармонізації українського законодавства з нормами Європейського Союзу в енергетичній сфері. Наголошено на особливій ролі державних органів, які відіграють ключову роль у регулюванні ринку природного газу, здійснюючи контроль за дотриманням законодавства та впроваджуючи механізми стимулювання розвитку галузі. Підкреслено, що одним із пріоритетів адміністративно-правового забезпечення виступає захист прав споживачів природного газу, що передбачає встановлення чітких правил для укладення договорів, забезпечення доступності інформації про тарифи та якість послуг, а також створення механізмів вирішення спорів між споживачами і постачальниками.

Ключові слова: природний газ, ринок природного газу, енергетичний сектор, адміністративно-правове регулювання ринку природного газу, ліцензування, природні монополії, контроль.

Постановка проблеми. Ринок природного газу є однією з ключових складових енергетичного сектору України, який має стратегічне значення для економічного розвитку держави, забезпечення енергетичної безпеки та стабільності. У контексті інтеграції України до європейського енергетичного простору та виконання міжнародних зобов'язань, адміністративно-правове регулювання цього ринку набуває особливої актуальності.

Природний газ є важливим ресурсом для промисловості, комунального господарства та побу-

тових споживачів, а його ефективний розподіл і використання залежать від належного правового забезпечення. В умовах реформування енергетичного сектору України, запровадження ринкових механізмів та адаптації національного законодавства до стандартів Європейського Союзу виникає необхідність удосконалення адміністративно-правових інструментів регулювання.

Станом на сьогодні, ринок природного газу в Україні функціонує на основі принципів конкуренції, прозорості та недискримінаційного доступу до інфраструктури. Однак, існує низка

проблем, таких як монополізація окремих сегментів ринку, недостатня ефективність контролю за виконанням нормативно-правових актів, а також складнощі у гармонізації національного законодавства із законодавством ЄС. Ці виклики потребують системного підходу до їх вирішення через вдосконалення адміністративно-правового механізму регулювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика адміністративно-правового забезпечення функціонування ринку природного газу в Україні сьогодні отримує значний інтерес в наукових колах, з огляду на затребуваність. До певних аспектів окресленого питання звертались у свої наукових пошуках такі українські вчені як С. Бевз, А. Берlach, О. Буханевич, Я. Воронін, П. Діхтієвський, О. Дубинський, В. Галунько, Т. Коломоєць, В. Колпаков, С. Петков, Н. Христинченко, І. Шопіна та ін.

Постановка завдання. Метою цієї статті є аналіз основних аспектів адміністративно-правового забезпечення функціонування ринку природного газу в Україні, визначення ключових проблем у цій сфері та розробка окремих пропозицій щодо їх вирішення.

Виклад основного матеріалу. Ринок природного газу є однією з ключових складових енергетичного сектору України, який має стратегічне значення для забезпечення енергетичної безпеки держави, стабільності економіки та добробуту населення. У контексті реформування енергетичного сектору, інтеграції до європейського енергетичного простору та виконання міжнародних зобов'язань перед Європейським Союзом, питання адміністративно-правового забезпечення функціонування ринку природного газу набуває особливої актуальності.

За словами Л. В. Єлисеєвої, сфера видобутку, постачання, розподілу та споживання природного газу характеризується високою інертністю, що ускладнює впровадження навіть незначних змін, які потребують тривалого часу. Наприклад, від початку геологічної розвідки газового родовища до його промислової експлуатації в Україні зазвичай минає близько п'яти років, тоді як у деяких інших країнах цей процес може тривати десятиліттями. Окрім того, зміни у законодавстві є довготривалим процесом, який передбачає адаптацію системи підзаконних актів. Таким чином, еволюція ринку природного газу та його інституційного регулювання відбувається повільно [1, с. 249].

Забезпечення ефективного функціонування ринку природного газу вимагає чіткого регулю-

вання правовідносин між усіма його учасниками, включаючи державні органи, суб'єкти господарювання та споживачів. У цьому контексті адміністративно-правові механізми виступають основним інструментом формування та реалізації політики в цій сфері.

Як зазначає Д. І. Юморанов, сфера газопостачання піддається регулюванню здебільшого за допомогою адміністративно-правових норм. У рамках адміністративно-правової науки сукупність способів і прийомів впливу, закріплених у таких нормах, на певну сферу суспільних відносин прийнято визначати як методи адміністративно-правового регулювання [2, с. 295].

Основою для регулювання ринку природного газу в Україні є Закон України «Про ринок природного газу» [3], який був прийнятий у 2015 році з метою гармонізації національного законодавства із нормами Третього енергетичного пакета ЄС. Згадувана нами, Л. В. Єлисеєва, зазначає, що Закон України «Про ринок природного газу» від 09 квітня 2015 року № 329 був прийнятий з метою приведення функціонування ринку природного газу України у відповідність до міжнародних зобов'язань держави в рамках договору про заснування Енергетичного співтовариства. Зокрема, документ враховує вимоги Директиви 2009/73/ЄС Європейського Парламенту та Ради Європейського Союзу щодо спільних правил для внутрішнього ринку природного газу, а також Регламенту 715/2009 Європейського Парламенту та Ради Європейського Союзу про умови доступу до мереж передачі природного газу. Вчена наголошує, що цей закон адаптує європейські директиви до українського законодавства, забезпечуючи виконання положень Третього енергетичного пакету. Закон був опублікований 7 травня 2015 року і набув чинності з 1 жовтня 2015 року. У цілому його можна охарактеризувати як «антимонопольний», оскільки він спрямований на забезпечення конкуренції на ринку природного газу [1, с. 251].

У контексті нашого дослідження варто зауважити, що вищевказаний Закон визначає принципи функціонування ринку, права та обов'язки його учасників, а також механізми державного регулювання.

Так, зокрема, ключовими принципами, закріпленими у законодавстві, є:

- забезпечення конкуренції між постачальниками газу;
- прозорість та недискримінаційність доступу до газотранспортної системи;
- захист прав споживачів природного газу;

– стимулювання інвестицій у модернізацію газової інфраструктури [3].

Крім того, важливу роль відіграють нормативно-правові акти, які регулюють діяльність суб'єктів ринку, такі як правила постачання природного газу, порядок формування тарифів на його транспортування та розподіл, а також стандарти якості послуг.

На думку С. Ю. Кіцула, ключовим аспектом є публічне адміністрування газовидобувної галузі України, яке спирається на нормативне забезпечення, представлене сукупністю галузевих і спеціалізованих адміністративно-правових норм. Ці норми закріплені у нормативно-правових актах різної юридичної сили, основним призначенням яких є визначення меж, повноважень і компетенції суб'єктів, що здійснюють таку діяльність. Водночас вони спрямовані на забезпечення надкористувачів усіма необхідними ресурсами та умовами, що дозволяють як ефективно розвивати газовидобувну галузь, так і задовольняти потреби самих надкористувачів [4, с. 305].

У межах дослідження зазначеного питання доцільно акцентувати увагу на певних аспектах, що стосуються адміністративно-правових механізмів регулювання ринку природного газу. Як справедливо зазначає Я. Г. Воронін, ключовим завданням діяльності різних державних органів у сфері нафтогазового комплексу є узгодження та інтеграція різноманітних методів державного адміністративно-правового впливу [5, с. 44].

Так, державне регулювання ринку природного газу здійснюється через діяльність спеціалізованих органів влади, насамперед Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері енергетики та комунальних послуг (НКРЕКП) [6]. Цей орган відповідає за встановлення тарифів, ліцензування діяльності суб'єктів господарювання, моніторинг дотримання законодавства та захист прав споживачів.

Як зазначають С. І. Бевз та Н. М. Самарін, діяльність Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, набуває особливої ваги в умовах сучасних глобальних викликів. Зокрема, це стосується ракетно-дронових атак на об'єкти енергетичної інфраструктури, зростання вартості енергоносіїв, необхідності забезпечення сталого енергетичного розвитку та інтеграції до європейського енергетичного простору [7, с. 70].

Одним із важливих аспектів діяльності НКРЕКП є контроль за недискримінаційним доступом до газотранспортної системи. Це вклю-

чає забезпечення рівних умов для всіх учасників ринку, незалежно від їхнього статусу чи форми власності.

Доречно зауважити, що ліцензування є важливим адміністративно-правовим механізмом, який дозволяє державі контролювати якість та безпеку послуг на ринку природного газу. Відповідно до чинного законодавства, ліцензії видаються на діяльність із транспортування, розподілу та постачання природного газу. Цей процес включає перевірку відповідності суб'єкта господарювання встановленим вимогам щодо технічної бази, фінансової стабільності та професійної компетентності.

Як зазначає В. В. Чуднов, ліцензування у сфері ринку природного газу характеризується ознаками спеціального правового режиму, що регулюється профільними законами, а не загальним Законом № 222-VIII. Такий підхід акцентує увагу на принципі спеціалізації у сфері публічного адміністрування, що враховує складність та суспільну важливість відповідної діяльності. Інтеграційний напрямок української правової системи підтверджується залученням міжнародного чинника через співпрацю з Енергетичним Співтовариством, що є міжнародною спеціалізованою організацією [8, с. 65].

Крім того, науковець наголошує, що ліцензування виступає як юридичний факт, який спричиняє правові наслідки, зокрема виникнення у ліцензіата спеціальної правосуб'єктності. Це демонструє роль ліцензії як механізму легалізації діяльності, яка потребує державного контролю та підзвітності. Завдяки виконанню ліцензійних умов держава здійснює нагляд за дотриманням стандартів якості, санітарно-епідеміологічних норм, етичних, професійних та безпекових вимог [8, с. 65].

Ще одним аспектом виступає антимонопольне регулювання, яке спрямоване на запобігання зловживанням монопольним становищем на ринку природного газу. Антимонопольний комітет України (АМКУ) здійснює контроль за дотриманням законодавства про конкуренцію, розслідує випадки антиконкурентних практик та накладає санкції на порушників [9].

Особливо важливим є забезпечення конкуренції на сегментах постачання газу кінцевим споживачам, де існує ризик формування локальних монополій. До прикладу можна навести Рекомендації Антимонопольного комітету України Товариству з обмеженою відповідальністю «Газопостачальна компанія «Нафтогаз Трейдинг» «Про припинення дій, які містять ознаки порушення

законодавства про захист економічної конкуренції, та усунення причин їх виникнення» від 07.10.2021 р. № 22-рк [10].

Незважаючи на значні досягнення у реформуванні ринку природного газу, існує низка викликів, які потребують вирішення. Серед них:

1. Недоліки нормативно-правового регулювання. Окремі положення чинного законодавства залишаються несумісними між собою або недостатньо конкретизованими. У цьому аспекті доцільно погодитися з позицією І. В. Подрез-Ряполової, яка наголошує, що ефективність господарської діяльності у сфері постачання природного газу та функціонування газового ринку можлива лише за умов належного правового регулювання. Формування законодавчої бази, яка регулює відносини на ринку природного газу, триває, незважаючи на прийняття в останні роки значної кількості нових законів, нормативних актів та спеціального закону про функціонування ринку природного газу. Цей процес включає імплементацію законодавства Європейського Союзу, яке регулює правовідносини на газовому ринку, причому відповідність має полягати не лише у формальному закріпленні ключових європейських принципів, що гарантують створення реальної конкуренції та лібералізацію ринку природного газу й усього нафтогазового комплексу, але й у їх практичному впровадженні [11, с. 118].

2. Низька ефективність контролю. Недостатній рівень моніторингу з боку державних органів призводить до порушень прав споживачів та антиконкурентних практик.

3. Корупційні ризики. У процесах ліцензування та тарифоутворення існують ризики корупції, що негативно впливає на довіру до державних інституцій.

4. Інтеграція до європейського ринку. Процес гармонізації законодавства з нормами ЄС потребує значних ресурсів та часу.

З огляду на викладене вище можемо сформулювати певні перспективи удосконалення адміністративно-правового регулювання досліджуваної сфери. Вважаємо, що для підвищення ефективності адміністративно-правового забезпечення функціонування ринку природного газу необхідно:

1. Оновлення нормативно-правової бази. Прийняття нових законодавчих актів та внесення змін до чинних норм з метою усунення прогалин.

2. Посилення контролю. Розширення функцій НКРЕКП та АМКУ щодо моніторингу діяльності учасників ринку.

3. Цифровізація процесів. Впровадження електронних платформ для ліцензування, моніторингу та звітності дозволить знизити ризики корупції.

4. Підвищення рівня прозорості. Забезпечення доступу громадськості до інформації про діяльність суб'єктів ринку та органів регулювання.

Висновки. Підсумовуючи викладене вище можемо констатувати, що функціонування ринку природного газу в Україні є одним із ключових аспектів забезпечення енергетичної безпеки держави, економічної стабільності та сталого розвитку. Адміністративно-правове забезпечення цього сегмента економіки відіграє важливу роль у формуванні прозорих, ефективних і конкурентоспроможних умов для його функціонування. Зокрема, варто підкреслити, що адміністративно-правове регулювання ринку природного газу в Україні спрямоване на забезпечення балансу між інтересами держави, споживачів і суб'єктів господарювання. Належне правове забезпечення дозволяє уникати монополізації, стимулювати конкуренцію та захищати права споживачів. Водночас, воно створює механізми контролю за діяльністю постачальників та операторів газотранспортної системи.

Натомість, необхідно зауважити, що ефективне функціонування ринку природного газу потребує покращення механізмів ліцензування, достатньої деталізації процедур контролю за діяльністю учасників ринку, а також належної гармонізації українського законодавства з нормами Європейського Союзу в енергетичній сфері.

Важливим напрямом удосконалення адміністративно-правового забезпечення є імплементація положень Третього енергопакету ЄС. Це сприятиме створенню конкурентного середовища, забезпеченню прозорості в діяльності суб'єктів ринку та підвищенню рівня довіри з боку міжнародних партнерів. Особливо актуальним є питання розмежування функцій видобутку, транспортування і постачання газу.

Варто також вказати на роль державних органів, які відіграють ключову роль у регулюванні ринку природного газу, здійснюючи контроль за дотриманням законодавства та впроваджуючи механізми стимулювання розвитку галузі. Зокрема, важливим є забезпечення прозорості тарифоутворення, запобігання корупції та формування ефективної системи моніторингу.

Окрім того, одним із пріоритетів адміністративно-правового забезпечення також виступає захист прав споживачів природного газу. Це включає встановлення чітких правил для укладення

договорів, забезпечення доступності інформації про тарифи та якість послуг, а також створення механізмів вирішення спорів між споживачами і постачальниками.

Вочевидь, ефективне адміністративно-правове забезпечення має стати основою для подальшого розвитку ринку природного газу в Україні. Це передбачає впровадження інноваційних технологій, модернізацію інфраструктури та залучення інвестицій, що сприятиме підвищенню енергетичної незалежності нашої

держави. Відтак, адміністративно-правове забезпечення функціонування ринку природного газу в Україні потребує комплексного підходу, який включатиме вдосконалення нормативно-правової бази, адаптацію до європейських стандартів і створення ефективних механізмів контролю та регулювання. Реалізація зазначених заходів дозволить не лише зміцнити енергетичну безпеку держави, але й створити сприятливі умови для розвитку економіки та підвищення добробуту громадян.

Список літератури:

1. Єлисеєва Л. В. Інституційне забезпечення функціонування ринку газу в Україні. *Економіка і суспільство*. 2016. Вип. 4. С. 249–254.
2. Юморанов Д. І. Методи адміністративно-правового регулювання в сфері газопостачання. *Юридичний бюлетень*. 2023. Вип. 29. С. 293–300.
3. Про ринок природного газу: Закон України від 09 квітня 2015 року № 329-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 27. Ст. 234.
4. Кіцул С. Ю. Нормативне забезпечення публічного адміністрування газовидобувної галузі України. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. Вип. 6. Т. 1. С. 299–305.
5. Воронін Я. Г. Адміністративно-правове регулювання діяльності нафтогазового комплексу України. *Право і безпека*. 2013. № 1 (48). С. 42–46.
6. Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сфері енергетики та комунальних послуг: Закон України від 22 вересня 2016 року № 1540-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 51. Ст. 833.
7. Бевз С. І., Самарін Н. М. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг як спеціальний орган державного регулювання у сфері енергетики. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2024. Вип. 6 (59). С. 70–75.
8. Чуднов В. В. Ліцензування як інструмент публічного адміністрування у сфері ринку природного газу в Україні. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2025. Вип. 3 (62). С. 63–66.
9. Про антимонопольний комітет України: Закон України від 26 листопада 1993 року № 3659-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 50. Ст. 472.
10. Рекомендації Антимонопольного комітету України Товариству з обмеженою відповідальністю «Газопостачальна компанія «Нафтогаз Трейдинг» «Про припинення дій, які містять ознаки порушення законодавства про захист економічної конкуренції, та усунення причин їх виникнення» від 07.10.2021 р. № 22-рк. URL: <https://amcu.gov.ua/storage/app/uploads/public/617/150/750/617150750c5d6524328946.pdf>
11. Подрез-Ряполова І. В. Окремі напрямки правового забезпечення реформування діяльності з постачання природного газу. *Право та інновації*. 2014. № 3 (7). С. 118–123.

Dobrianska N. V. NATURAL GAS MARKET IN UKRAINE: ADMINISTRATIVE AND LEGAL MECHANISMS TO ENSURING EFFICIENCY OF OPERATION

The article studies individual administrative and legal mechanisms for the functioning of the natural gas market, which is important not only from the point of view of ensuring the energy stability of the state, but also for the formation of an effective model of interaction between the state, business and consumers. Based on scientific analysis, some aspects aimed at promoting the development of legal regulation in this area that meets modern challenges and needs of Ukrainian society are clarified. The legislative framework, the role of state authorities in regulating the natural gas market, as well as the influence of international standards on the national legal field are considered. It is indicated that administrative and legal support for the functioning of the natural gas market in Ukraine is a key factor for its stable development and integration into the European energy space. It is stated that effective regulation contributes to the protection of consumer rights, stimulation of competition and attraction of investments in infrastructure modernization. It is emphasized that administrative and legal support for this segment of the economy plays an important role in the formation of transparent, effective and competitive conditions for its functioning. In particular, it is worth emphasizing that the administrative and legal regulation of the natural gas market in Ukraine is aimed at ensuring a balance between the interests of the state, consumers and business entities. Proper legal support allows avoiding

monopolization, stimulating competition and protecting consumer rights. At the same time, it creates mechanisms for controlling the activities of suppliers and operators of the gas transportation system. It is noted that the effective functioning of the natural gas market requires improving licensing mechanisms, sufficient detailing of procedures for controlling the activities of market participants, as well as proper harmonization of Ukrainian legislation with the norms of the European Union in the energy sector. The special role of state bodies that play a key role in regulating the natural gas market, exercising control over compliance with legislation and introducing mechanisms to stimulate the development of the industry, is emphasized. It is emphasized that one of the priorities of administrative and legal support is the protection of the rights of natural gas consumers, which involves establishing clear rules for concluding contracts, ensuring the availability of information on tariffs and quality of services, as well as creating mechanisms for resolving disputes between consumers and suppliers.

Key words: natural gas, natural gas market, energy sector, administrative and legal regulation of the natural gas market, licensing, natural monopolies, control.

Дата надходження статті: 30.10.2025

Дата прийняття статті: 20.11.2025

Опубліковано: 29.12.2025